

8. Ejdeman N. Shhe vyshhe pidnjaty rol' kolgospnyci / N.Ejdeman // Kolgospnyj aktyvist. – 1934. – № 5. – S. 16.

9. V galuzi politychnogo j kul'turnogo vyhovannja zhinochoi' molodi // Kolgospnyca Ukrai'ny. – 1935. – № 16. – S. 11–12.

10. Derzhavnyj arhiv Zhytomyr'skoi' oblasti. – F. R–1150. – Op. 2. – Spr. 1. – 325 ark.

11. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny (dali – CDAGOU). – F. 1. – Op. 20. – Spr. 6502. – 38 ark.

12. Lycem do radgospnyci // Seljanka Ukrai'ny. – 1930. – № 24. – S. 12.

13. CDAGOU. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 7124. – 124 ark.

14. Tam samo. – Spr. 4213. – 66 ark.

15. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja. – F. 1. – Op. 7. – Spr. 814. – 73 ark.

Novikova E. M., graduate student of the Department of Archival Science, the latest stories and special historical disciplines of Cherkassy National University named after Bogdan Khmelnytsky (Ukraine, Cherkassy), Novikova_1202@ukr.net

Participation of rural women of Soviet Ukraine of 1930s in public and political life

Shaping the new socio-economic system in rural community, the government assigned the important role to the formation and development of the political outlook of the peasantry in the convenient direction for official government. Although the part of women in the total number of the farm asset in early 1930s did not exceed more than 9% the work with women were singled out and took a leading position in the state policy of localities.

The aim is to cover the main forms of peasant women participation in public and political life of society and its impact on the transformation of the outlook of women, the real attitude of the public and of the women in the socio-political and public activities of collective farmer-women.

Use of methods of historical and scientific and psychological analysis, study of gender issues have made it possible to conclude that the ultimate goal of developing measures of political-ideological education of rural women had an increase in their social and political activism, involvement of rural party branches, planting and establishment of foundations communist ideology and, not least, the growth of labor productivity.

However, in real life obstacles implementation of women's political career became insufficient work party organizations at the local levels, the traditional evaluation superstitious women as unsuitable for these activities, the negative attitude of women to their new, often imposed roles. Meanwhile new quality of women about their attitudes and political participation were elaborated. Women were appointed to positions, took decisions on a par with men. Women's participation in political activities has become customary, though it caused some adverse skepticism.

Keywords: social and political life, political-ideological education, farm worker-woman, delegate fees, the party cell.

Новикова Е. Н., аспирантка кафедри архівознавства, найновішої історії та спеціальних історических наук, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (Україна, Черкаси), Novikova_1202@ukr.net

Участие сельской женщины Советской Украины 1930–х гг. в общественно-политической жизни

Формируя новый социально-экономический строй внутри сельской общины, правительство существовавшую роль отводило формированию и развитию в удобном для официальной власти направлении, политического мировоззрения крестьянства. И хотя в общем числе колхозного актива женская часть в начале 1930-х гг. не превышала 9%, работа с женщинами была выделена и занимала одну из ведущих позиций в государственной политике на местах.

Целью работы является освещение основных форм участия колхозниц в общественно-политической жизни социума, их влияние на трансформацию мировоззрения женщин, реальное отношение общественности и самих женщин к общественно-политической деятельности колхозниц.

Использование методов историко-научного и психологического анализов, изучения гендерного вопроса, сделало возможным обосновать, что конечной целью мероприятий расширения системы политико-идеологического воспитания сельских женщин было повышение их общественно-политической активности, привлечение к работе сельских партийных ячеек, насаждение и утверждение основ коммунистической идеологии и, не в последнюю очередь, повышение продуктивности работы.

Но в реальной жизни преградами к построению женщинами политической карьеры становились недостаточная работа партийных ячеек на местах, традиционные оценивания женщин как непригодных для этой деятельности, отрицательное отношение самих женщин к своим новым, часто навязанным ролям. Одновременно выработались и новые качества женщин по отношению к своему участию в политической жизни. Они назначались на руководящие должности, принимали решения наравне с мужчинами. Участие женщин в политической деятельности становилось обычным явлением, хотя и вызывало некоторое негативно-скептическое отношение.

Ключевые слова: общественно-политическая жизнь, политико-идеологическое воспитание, колхозница, делегатские собрания, партийная ячейка.

* * *

УДК 94(477)

Мазурок О. М.,
аспірантка історичного факультету, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Україна, Тернопіль), oliamazurok@mail.ru

ЗНАЧЕННЯ ВІДОЗВ ТА ЗВЕРНЕНЬ “ПРОФОРУС” ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ УВШ

На основі комплексного та об'єктивного аналізу низки архівних документів УКРСР західних земель України у Львові, йдеться про значення відозв та звернень “Профорусу” для діяльності та розвитку УВШ. Головну увагу приділено ролі відозв та звернень Головної ради “Профорус” для популяризації українських вищих шкіл. Мета статті – дослідити значення відозв та звернень “Профорусу” до західноукраїнського населення та інших студентських товариств та організацій визначити їх роль у становленні та розвитку УВШ у Львові упродовж 1921–1926 рр. У статті подано аналіз низки відозв та звернень допоміжних органів “Профорус”, спрямованих на покращення матеріального становища УВШ. У дослідженні наголошується на ролі відозв та звернень Кураторії УВШ, спрямованих на залучення студентів до навчання в УВШ.

Ключові слова: “Профорус”, українські вищі школи (УВШ), відозви, студентство, західноукраїнські землі.

Актуальність досліджуваної проблеми є надзвичайно важливою, оскільки дає змогу на основі аналізу відозв та звернень “Профорусу” до західноукраїнського населення та інших студентських товариств та організацій визначити їх роль у становленні та розвитку УВШ у Львові упродовж 1921–1926 рр.

Наукова новизна досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що автором публікації вперше використано архівні матеріали, які дають змогу проаналізувати та оцінити роль відозв та звернень “Профорусу” у діяльності УВШ.

Основні завдання наукової публікації обумовлені аналізом відозв та звернень Головної ради “Профорусу”, а також окремих органів та структур та полягають у визначенні їх ролі у діяльності УВШ та українського студентства та покращенні їх матеріального становища.

Хронологічні рамки статті охоплюють 1921–1926 рр., оскільки дана організація активно діяла в зазначений період.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями. Зокрема, поява та діяльність Центрального союзу українського студентства висвітлена у працях О. Гуменюк “Центральний союз українського студентства – провідна організація української студентської еміграції в культурно-освітній сфері” [1, с. 110–118], В. Тарабан “Утвердження та діяльність центрального союзу українського студентства у 20–ті роки ХХ ст.” [7, с. 187–190]. Більш детально про діяльність “Профорусу” та ЦЕСУС описано у наукових статтях О. Мазурок “Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” [3, с. 62–66], “Участь української професійної організації українського студентства “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921–1926 рр.” [4, с. 18–22], “Роль української студентської крайової ради у діяльності “Профорусу” упродовж 1921–1926 рр.” [5, с. 162–168], “Участь тернопільських студентів у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” у 1921–1926 рр.” [6, с. 204–207], “Культурно-освітня та видавнича діяльність професійної організації українського

студентства “Профорус” на західноукраїнських землях у 1921–1926 рр.” [7, с. 71–77].

Основу джерельної бази складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, фонд 399 – “Професійна організація українського студентства “Профорус””.

Аналізуючи історіографічні праці і джерельну базу наукової проблематики, приходимо до логічного висновку про те, що досліджувана тематика на сьогодні ще не стала об’єктом комплексного вивчення науковцями.

У 1921 р. на західних землях України створено студентську професійну організацію “Профорус”, що об’єднувала українську молодь для реалізації спільної мети – забезпечення матеріальної, моральної та культурної підтримки студентству. Членами “Профорусу”, безпосередньо, могла стати будь-яка особа, інтереси якої не суперечили меті та завданню організації. В основному до складу товариства входили учні, студенти, професори, викладачі та інтелігенція. Також членами “Профорусу” могли стати студентські товариства та організації, які підтримували інституцію [8, арк. 33]. Серед завдань організації чи не найважливіше місце займало забезпечення українському студентству умов для здобування освіти на українських вищих школах (УВШ). Однак в силу умов, в яких на той час діяло товариство, не завжди вдавалося повноцінно та ефективно проводити шкільну та університетську діяльність. Саме тому “Профорус” залучалася підтримкою інших студентських організацій та товариств, які своєю діяльністю сприяли пропаганді та підтримці УВШ.

Так, зокрема студентські об’єднання проводили різноманітні акції по збору коштів для УВШ, організували вечори, виступи та концерти, де пропагували необхідність розвитку та подальшого існування української школи, а також видавали спеціальні звернення та відозви до громадян та інших організацій з метою підтримки студентства та навчальних закладів [8, арк. 33].

Наслідки Першої світової війни негативно вплинули на становище українського студентства та населення загалом. У серпні 1921 р. “Профорус” звернулася із відозвою до усіх громадян “На поміч голодуючій українській молоді”, в якій закликала до проведення добровільного оподаткування усіх громадян у повітах та округах: “Кожний українець мусить добровільно оподатковуватися в користь своєї молоді. Звертаємося з горячим зазивом до Українського Селянства, щоб воно з сьогоднішніх жнів оподаткувалось в користь української шкільної молоді по одній літрі збіжжя від господарства. Всі інші Громадяни нехай зложать рівно вартну грошеву суму тільки таким способом, спільними зусиллями цілого українського народу можна урятувати українську молодь. Ніхто не сміє відтягнутися від сповнення того святого обов’язку, нехай нікого не бракне в Золотій Книзі жертводавців” [9, арк. 4].

У зверненні наголошувалося на тому, що половина українського студентства в силу підвищення оплати за навчання на окремих курсах УВШ, не могла розпочати новий навчальний рік, і тим більше виїхати на навчання за кордон [9, арк. 4]. Тому “Профорус” особливу увагу звертав на проведення акції, оскільки вбачав саме у молоді – майбутнє українського народу: “Український народ найбільш зруйнований війною, найбільш бідний серед бідних, мусить ще раз напружити всі свої сили з

добутися на новий подвиг і забезпечити собі будучину як нації. Молодіж надія народу. Українська молодіж хоче і мусить учитися!” [9, арк. 4].

Акцію проводили з метою збільшення коштів для потреб на УВШ передусім через те, що організація кожного навчального року вимагала “сотні мільйонів” грошей. Тому необхідно було залучитися якомога більшою підтримкою з боку громадян. Для проведення збору коштів організували центральну комісію збірок, яка діяла при товаристві “Українська академічна допомога” у Львові. В усіх повітах та містах утворили спеціальні повітові комісії збірок, які займалися проведенням акції серед місцевого населення [9, арк. 4].

Поступово становище українського студентства та УВШ упродовж 1921–1922 рр. покращувалося за рахунок грошових надходжень від організованих акцій та допомоги з боку закордонних організацій.

Тим не менше з початком 1923 р. та посилення переслідувань польською поліцією, матеріальне становище УВШ погіршилося. Таким чином 26 березня 1923 р. економічний референт Головної ради “Профоруса” звернувся із відозвою “До товаришів”, в якій повідомляв усі органи товариства та місцевих громадян про становище українського студентства та закликав до утворення нових фондів [9, арк. 7].

Так, зокрема у документі чітко вказано, що у період від 15 жовтня – до 15 лютого 1923 р. видано лише дворазову допомогу у безкоштовному харчуванні студентів, при тому, що на таємний університет у Львові та технічну школу, де працювало 60 професорів, 13 з яких вчасно отримували щомісячну зарплату, допомога не пересилалася [9, арк. 7]. Тому економічний референт наголошував на тому, що необхідно зібрати кошти для утворення нових фондів. Акція збору коштів, що відбулася під час різдвяних свят у січні 1923 р., дала змогу отримати 10 млн. марок польських (м.п.), що не перекривало витрат на студентські їдальні [9, арк. 7].

У зверненні повідомлялося про те, що з 1 – по 20 березня 1923 р. допомогу у безкоштовному харчуванні отримали 60 студентів, через що каса “Профоруса” змушена покрити витрати на студентську їдальню у сумі 3 млн. 200 тис. м.п. [9, арк. 7]. Тому з наступного місяця подібну допомогу отримали лише 16 студентів, на яких витратили 1 млн. 500 тис. м.п. [9, арк. 7].

Відозва від березня 1923 р. містила наступні постанови: заборона організації нових навчальних курсів, у зв’язку із нестачею коштів; надання грошової чи іншого виду допомоги студентам; стягнення, один раз у місяць, додаткових коштів із студентів, які харчуються в їдальнях; проведення акції збору коштів під час Великодніх свят, внаслідок яких студенти, що організували збір, мали право отримати допомогу у розмірі 500 тис. м.п., або безкоштовно харчуватися у студентських їдальнях протягом навчального року [9, арк. 8].

Подібні відозви, що містили інформацію про матеріальне становище українського студентства відігравали важливу роль у ході організації тої чи іншої акції, оскільки спонукали місцевих громадян до більших пожертв на користь УВШ та молоді.

Відозви та звернення видавалися також і до окремих осіб чи соціальних верств і не завжди носили економічний характер. Так, наприклад у 1923 р. Головна рада “Профорусу” звернулася до української інтелігенції за

кордоном з проханням організувати збір книжок та журналів для наповнення студентських бібліотек: “Товариші! Здається зовсім зайвим представляти Вам ті умови серед яких тут в краю приходиться жити і працювати студентству. Одною з найбільших аномалій тутешнього культурного життя це майже цілковитий брак найновішої научної і гарної літератури як в научних інституціях так і в різного роду публічних культурних і освітніх установах. Шукаючи різних способів щоби цьому лиховіддому урівень нашу університетську бібліотеку та поодинокі студентські бібліотеки. За кордоном книжки дешевші і їх легше роздобути. В першій мірі ми би Вас прохали увійти в порозуміння із українськими та закордонними видавництвами. Звичайно у кожного інтелектуала за кордоном є якась зайва прочитана книжка. Справа надзвичайно пильна і важна. Прохаємо Вас про як найшвидшу відповідь” [9, арк. 9].

Головна рада “Профоруса” намагалася реагувати на усі події, що відбувалися із українським студентством на території західних земель України і поза її межами. Особливу увагу звертали на допомогу студентам, які перебували на роботі у польських таборах, чи відбували покарання у в’язницях [9, арк. 10]. Упродовж 1922–1923 рр. значна частина української молоді із Придніпров’я примусово працювали “чорноробочими” у польських таборах. Ті, хто змогли повернутися після важкої праці до дому переживали важке матеріальне та моральне становище. Тому “Профорус” звернулася до місцевих громадян з відозвою про надання допомоги українським студентам із Придніпров’я: “До Українського громадянства Західних українських земель! Запобігти катастрофі виснаження цвіту українського громадянства Придніпровщини обов’язаний кожний свідомий українських громадян Західних земель України дати у себе притулок бездомному братові під час Різдвяних ферій, ратуючи цвіт українського народу, а також поміг засипати ту прірву, яку викликано штучно між східною і західною Україною нашими і не нашими політиками. Ті що б могли дати приміщення одному українському студентові Придніпровщини звольте ласкаво подати свій адрес” [9, арк. 10]. Цей документ засвідчував той факт, що “Профорус” намагалася встановити зв’язки із українськими студентами за межами західноукраїнських земель, тим самим розширити свій власний вплив.

Звернення та відозви “Профорусу” також спрямовувалися і до окружних та повітових студентських рад, особливо, коли стосувалися проблеми організації Українського університету у Львові. Зокрема, у 1922 році вийшла друком відозва про підтримку українського університету “До всіх Окружних студентських рад та всіх Студентських Повітових Секцій Східної Галичини” [9, арк. 17]. У зверненні неодноразово наголошували на історії виникнення та умови розвитку вищого закладу освіти та необхідності подальшого його існування: “Український Університет у Львові – це не політична маніфестація. Український Університет це не шутка і не шопка для заспокоєння чийось індивідуальних амбіцій. Український Університет – це доконаний факт, що являється результатом кілька десятилітньої важкої української нації в Галичині за нього, це діло стихійно народжене, це інституція, що являється завершенням все-

сторонньо початої ідеї формування з етнічної української маси – кристали нації!” [9, арк. 17]. Слід відмітити, що питання Українського університету виступало одним із найважливіших завдань УВШ та “Профорусу”. У відозві Головна рада наголошувала на тому, що не приймає жодних інших проектів польської влади, щодо заснування львівського університету у Варшаві чи інших українських навчальних курсів: “Отже, ні український університет у Варшаві, ні вільний вступ на львівський польський університет не може нас звести з дотеперішньої дороги. Но університет у Варшаві є для нашої нації новою образою, насмішкою щоб нас осміяти перед світом...” [9, арк. 17]. “Профорус” зверталася до усіх українських студентів та секцій з метою консолідації для спільної боротьби за Український університет. Слід відмітити, що не всі студенти активно підтримували таку позицію Головної ради і дуже часто, виїжджаючи на навчання за кордон, нехтували та не визнавали навчальних курсів, які вже закінчили до того на УВШ. Так, зокрема відомо про випадок, коли один із українських студентів, подавши заяву на навчання до університету у Відні, не повідомив ректора про закінчений один семестр в УВШ. Таке ставлення до української вищої школи викликало незадоволення не лише з боку “Профорусу”, але і ректора Віденського університету. Тому у відозві помістили звернення ректора до українських студентів: “Ви поневоленої нації син, і член нації що борикається во всюди за признання її прав, смієте нехтувати свою найвищу школу? Ви повинні би кричати, домагатися щоби ми вам прийняли семестр прослуханий на українському університеті, а коли б ми цього не хотіли повинні б робити авантюри, тоді би були і гідні сином своєї нації!” [9, арк. 18]. Цей інцидент свідчив про те, що окремі студенти, прагнучи здобути освіту, ставили свої інтереси вище, інтересів та мети “Профорусу”, що звичайно, негативно впливало на діяльність організації. Неодноразово ці питання підносилися на з’їздах Головної ради та міжнародних студентських конференціях, зокрема у Празі, 1922 р. [9, арк. 17].

1 січня 1922 р. Українська крайова студентська рада видала чергове звернення до усіх громадян, робітників, селян та інтелігенції під назвою “З рук у руки”, де повідомляла про становище УВШ та вшанування пам’яті Адама Коцка, студента, який у 1910 р. виступив на барикадах за львівський університет і загинув [9, арк. 21].

У 1923 р. Головна рада “Профорусу” презентувала нове звернення “До українського студентства” з метою активізувати процес організації молоді у студентські об’єднання та товариства. Зокрема, у відозві наголошували на тому, що в силу умов, в яких перебуває українське студентство, “необхідно об’єднати його у товариства чи організації для пропаганди та популяризації УВШ” [9, арк. 28]. Такі дії “Профоруса” були викликані тим, що значна частина місцевих громадян виявили недовіру організації та УВШ, наголошуючи на тому, що “становище УВШ надто хитке, щоб продовжувати її утримання” [9, арк. 28]. Внаслідок чого, українські студенти почали записуватися на навчання у польські вищі школи (ПВШ), що негативно вплинуло на становище української школи. Тому, у зверненні, “Профорус” акцентувала увагу на завданнях українського студентства у рамках громадсько-культурного життя та необхідності активізації його діяльності: “Ми не сміємо терпіти на

дальше такого стану, в якому опинилося студентство. В першу чергу кличемо хай стане здорова та сильна студентська організація. Тільки організованим шляхом зможемо діяти до бажаної нам всім мети. Всі інші дороги не витворені нацією і що не ведуть до нації є шляхами ослаблення та нищення її. Тому остає один клич: Праця для своєї організації, а через неї до нації!” [9, арк. 28]. Тим самим “Профорус” намагалася запобігти виходу студентів із органів товариства й інших структур загалом.

Окрім Головної ради “Профорусу” свої звернення та відозви видавали окремі органи та структури. Зокрема, 22 грудня 1922 р. із відозвою – “Український народ!” звернувся комітет бойкоту українського студентства (Кобус) із закликом виявити усіх студентів-зрадників, які перебували на навчанні у ПВШ та подати їх до суду “Профорусу”: “від двох вже літ наше студентство повернувши у фронті тюрем постановило бойкот усіх польських вищих шкіл. Та знайшлися одиниці, які виреклися гідного імені, виреклися національної гідності забули про жертви тисяч і вступили на польські вищі школи. П’ятнуєте їх, як підлих зрадників! Звертаємося до інтелігенції, робітництва, селянства, щоби підперло нас у цій переломній хвилі. Звертаємося до всіх українських інституцій щоби бойкотованих цілим народом студентів і їх рідних не приймали до служби, не давали їм притуку! Кобус” [9, арк. 30]. Часто до таких звернень додавали лист із перерахованими прізвищами та іменами студентів-зрадників під назвою “Чорна ліста” [9, арк. 30].

Подібну відозву Кобус видав у лютому 1922 р. “Товариші та Товаришки”, де закликав до продовження боротьби з українськими студентами, які навчалися у ПВШ: “Настала хвиля в котрій від Вас вимагає Суспільність рішучого кроку боротьби з кодом зрадників, яке за гніздилося між нами. Тут і там піднімаються скарги, що падають невинні жертви. Це однак не може нас стримати. Всі знають, що падають жертви, невинні, але жертви задля добра загалу! Ми не хочемо боротьби і мести ми хочемо викоринити зраду серед нас!” [9, арк. 40].

У зверненнях Кобусу до громадян також містилися зразки звернень до студентів, які визнавали свою винну та вступали назад на УВШ: “Щоби завернути з блудної дороги та зробити з них вірних друзів та борців за волю звертаємося до, щоби вплинули у відповідний спосіб на нашого сина (дочку).....щоби він виписався з університету і зложився на індекс у ваші руки. Відповідь: годжусясин (донька) з підписом сплати до поштової скриньки” [9, арк. 41]. Студенти, які складали подібні заяви мали змогу повернути членство у “Профорусі” та продовжити навчання.

Низка відозв та звернень, в яких підносилися питання становища та розвитку УВШ, а також ставлення польської влади до українського студентства були надіслані від центрального союзу українського студентства у Празі (ЦЕСУС). Так, 1 листопада 1924 р. ЦЕСУС звернувся з відозвою до “Українського Громадянства”, в якій звертав особливу увагу на політику польською влади до західноукраїнських земель, особливо питань, що стосувалися легалізації Львівського університету [9, арк. 44]. Також у зверненні ЦЕСУС наголошував на продовженні та активізації українських громадян до

утворення нових навчальних курсів, студентських організацій та товариств, завдяки яким пропагували УВШ: “Життя українського народу переповнилося насиллям, мукою, кров’ю. Польща – відвічний ворог руйнує невинно культурні, політичні та матеріальні надбання минулих днів боротьби українського народу за свої природні права...Повели широко наступ на українську школу; потоптали грязними ногами права української мови по наших школах, а на сторожі виконування розпорядків поставили жандарма. А в кінці придумали новий жарт – дати українцям рускій університет у Кракові. Кинули обгризину кість і розглядаються на всі сторони та шукають того хто хотів би підняти...Чотири роки посилали на них польську поліцію, агентів, силою розганяли виклади, конфісковували книги, майно, та все те не допомогло – українські школи існують і далі. В сучасну хвилю обтяжений український нарід великими тягарями бо мусить удержувати свої школи народні та середні, творити культурні та господарські інституції. Громадяни у ваших дрібних жертвах почуває велика сила успіху. Не забувайте, що найбільші і найтривкіші діла повстають тільки волею і жертвою всіх!” [9, арк. 44]. Аналогічні звернення та відозви ЦЕСУС свідчили про широку та активну підтримку союзом українського студентства та “Профорусу” загалом.

Не менш важливу роль для становища та розвитку УВШ відігравали відозви та звернення кураторії УВШ до місцевого населення та окремих осіб і організацій. Зокрема, 1 липня 1924 р. кураторія звернулася із відозвою до Товариства української молоді у Нью-Йорку. Звернення носило економічний характер, оскільки в ньому повідомлялося про створення нових фондів для університету у Львові та проведення додаткового збору коштів серед українців США [9, арк. 82]. Кураторія наголошувала на тому, що отримані кошти будуть використані на проведення університетських реформ у наступному навчальному році: “Недавно вислала кураторія УВШ у Львові до українців Америки заклик помножити інтенсивність збірок на користь українського університетського фонду у Львові. Гроші просить вислати на адресу Львів, ринок 10, перший поверх. В додатку до цього листа пересилається проект бюджету університету на наступний навчальний рік” [9, арк. 82].

З подібними відозвами про надання матеріальної допомоги УВШ кураторія зверталася до окремих осіб, переважно представників інтелігенції. Так, наприклад: “До Високоповажного пана.....власника в..... Кураторія УВШ у Львові зложена з представників усіх існуючих тепер на західноукраїнських землях політичних партій, культурних та наукових кіл має на меті дбати про всебічний розвиток та забезпечення тих шкіл. Беручи до увагу економічну скруту, Кураторія УВШ доручила своїй фінансовій комісії звернутися до наших українських землевласників, промисловців про складання одноразового грошового датку для фонду УВШ у Львові. З високим поважанням!” [9, арк. 83].

У випадку проведення конференцій чи з’їзді студентів за кордоном кураторія УВШ часто зверталася до місцевих громадян з проханням про матеріальну допомогу українській делегації студентів, наголошуючи на тому, що українська делегація студентів представляє інтереси усього українського народу. Зокрема, для участі українських студентів у Міжнародній студентській

конференції 12–23 вересня 1924 р. у Варшаві, у якій брало участь понад 400 тисяч студентів з усіх країн світу, кураторія звернулася до громадян з проханням збору коштів для української делегації: “перед конференцією треба виконати цілий ряд підготовчих праць та призбрати та відповідно видати на різних мовах матеріали. Звертаємося цим шляхом до українського громадянства з запитом прийти студентству у підмогу грошовими жертвами та дати змогу виконати йому тяжкий обов’язок. Жертовні слати на “Конгрес СІЕ” до редакції “Нового часу”, Львів, вулиця Руська” [9, арк. 87]. Усі відозви та звернення кураторії мали велике значення для українського студентства, оскільки скеровувалися на покращення матеріального становища української молоді.

Кураторія УВШ видавала звернення і до українських учителів, які в силу різних життєвих обставин опинилися за межами рідних земель. Так, у жовтні 1924 р. відозвою “До усіх українців–учителів поза межами Східної Галичини” кураторія звернулася з проханням скласти пожертви для утримання УВШ: “Виснажені голодом ви мусіли йти далеко від рідної земля. Та через це ви не перестали бути українськими громадянами, у ваших грудях ще б’ється українське серце. Активної участі у боротьбі ви не можете взяти та своїми убогими лептами ви причиняєтеся до неї!” [9, арк. 92].

Таким чином, відозви та звернення студентської організації “Профорус” відіграли важливу роль у становленні та розвитку УВШ, оскільки були спрямовані до місцевих громадян та окремих студентських організацій та товариств з метою збільшення коштів для покращення матеріального становища шкіл та їх пропаганди. Не менш важливе значення відіграли відозви надіслані окремими органами та підрозділами організації: кураторії УВШ та Кобусу, а також міжнародних товариств та союзів – ЦЕСУС. Відозви часто носили економічний характер, тому що в них повідомлялося про організацію нового оподаткування чи збору коштів. Однак ряд звернень, виданих Кобусом, стосувався порушень українськими студентами своїх обов’язків, зокрема перехід на навчання у ПВШ, що підривало довіру та популярність українських шкіл. Вагоме значення мали звернення, що стосувалися студентів поза межами західноукраїнських земель, оскільки через них налагоджували зв’язок з іншими організаціями. Саме завдяки відозвам та зверненням “Профорус” могла інформувати місцеве населення про становище українського студентства та залучатися підтримкою з боку інших товариств та організацій.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. А. Центральний союз українського студентства – провідна організація української студентської еміграції в культурно–освітній сфері // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун–т ім. М. П. Драгоманова, УАН; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К., 2011. – Вип. 45. – С. 110–118.
2. Мазурок О. М. Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид–во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 62–66.
3. Мазурок О. М. Участь української професійної студентської організації “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921–1926 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид–во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 18–22.
4. Мазурок О. М. Роль української студентської крайової ради

у діяльності “Профорусу” упродовж 1921–1926 рр. // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 162–168.

5. Мазурок О. М. Участь тернопільських студентів у діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” у 1921–1926 рр. // Матеріали Міжнародної науково–практичної конференції “Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)” / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид–во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Ч. II. – С. 204–207.

6. Мазурок О. М. Культурно–освітня та видавнича діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях у 1921–1926 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид–во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 71–77.

7. Тарабан В. М. Утвердження та діяльність центрального союзу українського студентства у 20–ті роки ХХ ст. / редколегія: Л. Є. Дешинський (від. ред.) [та ін.]. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2000. – 200 с. – (Вісник / Національного університету “Львівська політехніка”; № 408). – С. 187–190.

8. Центральний державний історичний архів України у м. Львів. – Ф. 399. – Оп. 1. – Спр. 19.

9. Там само. – Спр. 129.

References

1. Gumenjuk O. A. Central'nyj sojuz ukrai'ns'kogo studentstva – providna organizacija ukrai'ns'koi' students'koi' emigracii' v kul'turno–osvitnij sferi // Gileja: naukovyj visnyk: zb. nauk. pr. / Nac. ped. un–t im. M. P. Dragomanova, UAN; golov. red. V. M. Vashkevych. – K., 2011. – Vyp. 45. – S. 110–118.
2. Mazurok O. M. Osoblyvosti strukturnoi' organizacii' ukrai'ns'koi' students'koi' profesijnoi' organizacii' “Proforus” // Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. V. Gnatjuka. Serija: Istorija / Za zag. red. prof. I. S. Zuljaka. – Ternopil': Vyd–vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2012. – Vyp. 2. – S. 62–66.
3. Mazurok O. M. Uchast' ukrai'ns'koi' profesijnoi' students'koi' organizacii' “Proforus” u pokrashheni material'nogo stanovyssha studentstva na zahidnyh zemljah Ukrai'ny v 1921–1926 rr. // Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. V. Gnatjuka. Serija: Istorija / Za zag. red. prof. I. S. Zuljaka. – Ternopil': Vyd–vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2013. – Vyp. 1. – Ch. 2. – S. 18–22.
4. Mazurok O. M. Rol' ukrai'ns'koi' students'koi' krajovoi' rady u dijəl'nosti “Proforusu” uprodovzh 1921–1926 rr. // Problemy ta perspektyvy nauk v umovah globalizacii': materialy IX Vseukrai'ns'koi' naukovoi' konferencii'. – Ternopil': TNPU im. V. Gnatjuka, 2013. – S. 162–168.
5. Mazurok O. M. Uchast' ternopil's'kyh studentiv u dijəl'nosti profesijnoi' organizacii' ukrai'ns'kogo studentstva “Proforus” u 1921–1926 rr. // Materialy Mizhnarodnoi' naukovy–praktychnoi' konferencii' “Ternopillja v istorii' ta kul'turi Ukrai'ny i svitu (vid najdavnishykh chasiv do s'ogodennja)” / Za zag. red. prof. I. S. Zuljaka. U dvoch chastynah. – Ternopil': Vyd–vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2012. – Ch. II. – S. 204–207.
6. Mazurok O. M. Kul'turno–osvitnja ta vydavnycha dijəl'nist' profesijnoi' organizacii' ukrai'ns'kogo studentstva “Proforus” na zahidnoukrai'ns'kyh zemljah u 1921–1926 rr. // Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. V. Gnatjuka. Serija: Istorija / Za zag. red. prof. I. S. Zuljaka. – Ternopil': Vyd–vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2013. – Vyp. 2. – Ch. 1. – S. 71–77.
7. Taraban V. M. Utverdzhennja ta dijəl'nist' central'nogo sojuzu ukrai'ns'kogo studentstva u 20–ti roky XX st. / redkolegija: L. Je. Deshyns'kyj (vid. red.) [ta in.]. – L'viv: Vydavnytvo Nacional'nogo universytetu “L'vivs'ka politehnika”, 2000. – 200 s. – (Visnyk / Nacional'nogo universytetu “L'vivs'ka politehnika”; № 408). – S. 187–190.
8. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukrai'ny u m. L'viv. – F. 399. – Op. 1. – Spr. 19.
9. Tam samo. – Spr. 129.

Mazurok O. M., postgraduate student of study history Department, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine, Ternopil), oliamazurokk@mail.ru

The significance of appeals and proclamations of “PROFORUS” for the activities and development of Ukrainian Higher School

The article is based on integrated and objective analysis of the set of archive documents of Ukrainian Student Council of Western Ukraine in Lviv. It deals with the thorough investigation of appeals and proclamations of “PROFORUS” and their significance for the activities and development of Ukrainian Higher School. The main attention is paid to the role of the above documents for the growth of popularity of Ukrainian Higher schools. The aim of the article is to research and examine the significance of the following appeals and proclamations for the inhabitants of Western Ukraine and for other student organizations and societies in Lviv during 1921–1926. It also analyzes the set of appeals and proclamations of subsidiary branches of “PROFORUS” directed to improve the financial conditions of Ukrainian Higher School. The investigation claims on the role of the similar documents of Ukrainian Higher School Curatoria with the purpose of retention of students to study in Ukrainian Higher schools.

Keywords: “PROFORUS”, Ukrainian Higher Schools, proclamations, studentship, Western Ukrainian lands.

Мазурок О. М., аспірантка історичного факультета, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Україна, Тернопіль), oliamazurokk@mail.ru

Значення воззвانی і обращеній “Профоруса” для діяльності і розвитку Української Вищої Школи (УВШ)

Основываясь на комплексном и объективном анализе ряда архивных документов Украинской Краевой Студенческой Рады западных земель Украины во Львове, статья акцентирует внимание на значении воззваний и обращений “Профоруса” для деятельности и развития УВШ. Главное внимание сосредоточено на роли вышеупомянутых документов Главной Рады “Профоруса” для популяризации Украинских Высших школ. Целью статьи является изучить значение воззваний и обращений “Профоруса” для жителей западно-украинских земель, а также для других студенческих сообществ и организаций, которые существовали во Львове в период с 1921 по 1926 гг. В статье также проанализировано ряд воззваний и обращений вспомогательных органов “Профоруса”, сопутствующих улучшению материального состояния УВШ. Исследование акцентирует внимание и на роли обращений Куратории УВШ, целью которых было привлечь большее количество студентов для обучения в украинских высших школах.

Ключевые слова: “Профорус”, Украинская Высшая Школа, обращения, студенчество, западно-украинские земли.

* * *

УДК [94:327.321(477.83–25)]“189”

Пасіцька О. І.,
молодший науковий співробітник,
Інститут українознавства НАН України, викладач
кафедри українознавства, Львівський національний
медичний університет ім. Д. Галицького
(Україна, Львів), pasitska@ukr.net

ІСТОРІЯ СВЯТКУВАННЯ ПЕРШОГО ТРАВНЯ У ЛЬВОВІ

Проаналізовано поширення соціалістичного руху у другій половині XIX ст. у європейських країнах та посилення робітничого руху у Львові. Охарактеризовано зовнішні та внутрішні фактори, які спричинили соціальні виступи у Львові та інших містах Галичини наприкінці 1880–х рр. З'ясовано, що на території українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій першими почали святкувати Перше травня у Львові у 1890 р. Першотравень відбувся у Ратуші міста за участю кількох тисяч осіб з низкою соціальних вимог. Ініціаторами свята були соціалісти та представники львівських ремісничо-робітничих організацій. З цього часу святкування дня солідарності трудящих стало традицією. Проте внаслідок його інтерпретації комуністичними силами упродовж наступних десятиліть воно набрало характеру “лівого свята” і на даний час потребує національно-державницького тлумачення.

Ключові слова: Перше травня, Львів, робітники, соціалістичний рух, свято, соціальні виступи.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства назріла необхідність дослідження Першотравня на українських землях у 1890 р. Висвітлення історії Дня солідарності трудящих дозволить зрозуміти його першопочатки та інтерпретацію упродовж кінця XIX–XXI ст.

Джерельною основою розвідки є матеріали часописів “Газета Львівська”, “Діло”, “Народ”, “Воля”,

“Сьвіт”, в яких описано святкування Першого травня у Львові та настрої тогочасного суспільства. Дослідженням даної проблеми займалися М. Ганкевич, який у своїх розвідках висвітлював історію соціалістичного руху, в тому числі й Першотравень у Львові у 1890 р. Низку досліджень про соціальне та економічне становище Галичини написав І. Франко. На сучасному етапі питання історії святкування Першого травня у Львові у 1890 р. розглядалося лише фрагментарно у дослідженнях з історії міста [6] та енциклопедичних виданнях [7, с. 342].

Традиція святкування Першого травня пов'язана з поширенням соціалістичного руху в Європі. У другій половині XIX ст. робітничий рух у країнах Європи та Америки набрав обертів. На початку 1860–х рр. у Німеччині з ініціативи соціаліста Фердинанда Лассаля організовано Генеральний німецький робітничий союз. У 1864 р. у Лондоні було створено Перший Інтернаціонал (Міжнародне товариство робітників) за участі французьких, англійських, німецьких, італійських, польських, ірландських робітників. Метою організації було об'єднати “пролетарів” усіх країн для повалення капіталістичної системи і встановлення влади “робітничого класу” [8, с. 47].

У 1880–х рр. у країнах Європи відбувається посилення робітничого руху. Робітники європейських країн, незадоволені умовами праці та проживання, відмовлялися працювати та залишали місця праці. Особливо критичним було становище у Бельгії, де у квітні 1886 р. кількість так званих “збунтованих” робітників становила близько 50 000 осіб. Органи влади скерували проти страйкуючих близько 47 000 військових [14, с. 2–3]. Демонстрації та масові заворушення у великому бельгійському промисловому центрі Льеж також закінчилися сутичками з поліцією. Під час демонстраційного походу мітингувальники розбивали та грабували магазини, кав'ярні, приватні будинки, вигукували гасла: “Прочь з капіталістами”, “Прочь з буржуазією”. Внаслідок цих дій було вбито та заарештовано багато осіб. Соціалістичні виступи були характерними і для інших міст Бельгії. В Мілані було створено робітничі організації, зокрема товариство “Сини праці”, яке італійський робітничий соціум сприйняв з великим ентузіазмом, особливо в Римі. Подібна ситуація спостерігалася у Швейцарії, де робітничий рух набирав все більших обертів [15, с. 2]. У 1886 р. у Деказвілі, що у південній Франції, який славився великими вугільними копальнями, виступило 4 000 гірників, які призупинили свою працю, вимагаючи підвищення заробітної плати та зміни керівництва. Неспокійно було й у містах Англії, зокрема у великих промислових центрах Бірмінгемі й Манчестері [15, с. 2–3].

Отже, у 1880–х рр. майже у всіх європейських країнах, зокрема у Бельгії, Франції, Англії, Швейцарії, Італії, північній та центральній Америці соціалістичний рух посилювався і набирав радикального характеру. У цих державах соціальні питання вирішувалися на рівні парламенту (влади). Порівняно “спокійно” було в цей час у Німеччині, оскільки німецький канцлер всіма способами намагався зупинити поширення соціалізму.

Історія святкування 1 травня має трагічний початок і пов'язана з подіями 1886 р. у Чикаго. Саме у цьому місті відбувся масштабний страйк робітників, які поставили вимоги щодо 8-годинного робочого дня, підвищення